



Az antiszemitizmusról való tanítás a holokauszt oktatásán keresztül

*Oktatási
segédlet*

5

1. A zsidókkal és a judaizmussal kapcsolatos ismeretek bővítése
2. A nem tudatos előítéletek leküzdése
3. Antiszemita sztereotípiák és előítéletek kezelése
4. Az összeesküvés-elméletek megkérdőjelezése

5. Az antiszemitizmusról való tanítás a holokauszt oktatásán keresztül

6. A holokauszt tagadásának, torzításának és bagatellizálásának kezelése
7. Az antiszemitizmus és a nemzeti emlékezet
8. Antiszemita esetek kezelése
9. Az online antiszemitizmus kezelése
10. Az antiszemitizmus és a közel-keleti helyzet

Az antiszemitizmusról való tanítás a holokauszttal oktatásán keresztül

A holokauszttal oktatása a zsidóságnak a náci Németország és kollaboránsai által a II. világháború alatt elkövetett népirtásáról, valamint más csoportok üldözéséről és meggyilkolásáról szóló oktatási és tanulási folyamat. A holokauszttal oktatása több országban az iskolai tanterv intenzív része.¹ Ez üdvözlendő és fontos előrelépés, de nem helyettesíti az antiszemitizmusról szóló oktatást. Ha az antiszemitizmussal kizárólag a holokauszttal oktatásán keresztül foglalkozunk, a diákok arra a következtetésre juthatnak, hogy az antiszemitizmus ma nem jelent problémát, vagy félreérthetik annak napjainkban megjelenő formáit. A pedagógusoknak szem előtt kell tartaniuk, hogy a holokauszttal oktatása nem tudja megakadályozni a kortárs antiszemitizmus megjelenését,

ami más ideológiai feltételezéseken alapul és más kontextusokban nyilvánul meg.

Ugyanakkor helyénvaló és szükséges az antiszemitizmusról szóló tanulságokat beépíteni a holokausztról szóló oktatásba, mert alapvető fontosságú annak a kontextusnak a megértéséhez, amelyben a diszkrimináció, a kirekesztés és végső soron az európai zsidók kiirtása történt. A holokauszthoz vezető ideológiákat tápláló sztereotípiák ma is léteznek. Ennek a témának az oktatása kiindulási pontként is szolgálhat a kortárs antiszemitizmus, a rasszizmus és más emberi jogi kérdések megvitatásához. A holokauszttal hagyományos oktatása akaratlanul is antiszemitizmust szíthat, ezért ezeket az órákat nagyon gondosan kell megtervezni.

Ez az oktatási segédlet a kortárs antiszemitizmussal való szembenézéshez nyújt útmutatást a holokauszttal oktatásán keresztül. Segítségével a pedagógusok képesek lesznek:

- Megérteni, hogy egy rasszista és antiszemita ideológia hogyan járult hozzá a holokauszttal létrejöttéhez; és
- Felismerni az antiszemitizmust és a gyűlölet egyéb formáit a mai világban.

¹ A DIEJH rendszeresen felméri és összegyűjti a holokausztra való emlékezés EBESZ-szerte működő gyakorlatait. Lásd: „Holocaust Memorial Days: An overview of remembrance and education in the OSCE region, [Holokauszttal emléknappal: megemlékezések és oktatás az EBESZ országokban] ODIHR, 2018. január 27., <<https://www.osce.org/odihr/hmd2018>>. Lásd még: Peter Carrier, Fuchs, Eckhardt, Fuchs és Torben Messinger: The International Status of Education about the Holocaust. A Global Mapping of Textbooks and Curricula. Summary [A holokauszttal oktatás nemzetközi helyzete: a tankönyvek és tantervek globális feltérképezése] (Paris: UNESCO, 2015).

Háttér

Az antiszemitizmust nem a náci találták ki, és nem is ért véget velük. A náci filozófiát jellemző fajelmélet évtizedekkel korábban, a tizenkilencedik század végén jelent meg, a keresztény zsidóellenesség korábbi formáira támaszkodott, de új elemeket is magába olvasztott. Az „antiszemitizmus” kifejezést az 1870-es években Wilhelm Marr, egy német politikai agitátor és újságíró tette népszerűvé, abban a korszakban, amikor a faji felsőbbrendűségről és alsóbbrendűségről szóló áltudományos elméletek megjelentek. A kifejezést kifejezetten azért alkották meg, hogy a zsidóság iránti gyűlöletet „faji” nem pedig vallási alapon határozzák meg.²

Sok zsidókkal kapcsolatos sztereotípa és mítosz, amelyet a náci holokauszt megelőzően a „végső megoldás” elfogadtatására használtak, a középkorból származott, és mind a középkori, mind a modern

korból származó mítoszok visszaköszönnének a kortárs antiszemita propagandában is.² A leggyakoribb antiszemita mítoszok és sztereotípiák leírását lásd a DIEJH „Antiszemita sztereotípiák és előítéletek kezelése” című 3. oktatási segédletében.⁴

Ugyanezen mítoszok egy részét manapság újrahasznosítják. Ilyen például a középkorból eredő vérvád mítosza, amelyet ma is Európa-szerre láthatunk a templomi ábrázolásokon.⁵ Az ilyen képeket gyakran újra megjelenítették a náci röpiratokban, s az antiszemita propaganda modern formáiban is nyilvánvaló a használatuk.

A zsidóság világoralmi tervének mítosza a kortárs antiszemitizmus egy másik visszatérő témája, amely a holokauszt előtti évtizedekre nyúlik vissza. Ez a mítosz más mítoszokkal is összefügg, például azokkal,

Vérvád

Igen hosszú múltra tekint vissza az a hamis vád, miszerint a zsidók rituális célú gyilkosságokat követnek el nem-zsidók ellen, valamint annak bizonygatása, hogy a zsidók az ördöggel cimborálnak. A középkori Európában a XII. századtól kezdődően ezt gyakran kísérték olyan vádak, hogy a zsidók az áldozataik véréből sütnek *maceszt* a zsidó Pészach ünnepére. A történelem során ezek a hamis vádak gyakran vezettek antiszemita zavargásokhoz és tömeggyilkossághoz. Még a jelenkori diskurzusokban is felfedezhető olykor a vérvád visszhangja.

amelyek szerint a zsidók irányítják a bankokat, a médiát és a politikát.

Képek segítségével hatékonyan mutathatjuk be az antiszemita mítoszok múltbeli és kortárs megjelenését.

Az oktatásban azonban nem feltétlenül ajánlott a használatuk. Felügyeletet és támogatást kell

² Maga az „antiszemitizmus” kifejezés etimológiája félreértésekhez vezetett azzal kapcsolatban, hogy magában foglal-e más, szintén „szemita” csoportokkal szembeni elfogultságot. Az antiszemitizmus nem a szemita (sémi) nyelvek beszélői elleni gyűlöletre vonatkozik. Az antiszemitizmus kifejezés általános használata kizárólag a zsidóság negatív megítélésére, az elfogultság vagy gyűlölet által motivált cselekedetekre és az ezt fenntartó ideológiákra utal.

³ A „Végső megoldás” azt a náci tervet jelenti, amelynek célja a zsidók tömeges kiirtása volt Európában. További információkért lásd: „Holocaust Encyclopaedia, „Final Solution”: Overview”, [Holokauszt enciklopédia: a végső megoldás: áttekintés] az Egyesült Államok Holokauszt Múzeuma, <<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/final-solution-overview>>.

⁴ Az antiszemita toposzokról és mémekről további információkért lásd: *Oktatással az antiszemitizmus ellen. Útmutató szakpolitikai döntéshozóknak*, (Varsó: EBESZ/ODIHR, 2018), 2. függelék („Példák antiszemita toposzokra és képzetekre”) és 3. függelék („Példák antiszemita szimbólumokra”), <<https://www.osce.org/odihr/383089?download=true>>.

⁵ Lásd: Heinz Schreckenberg: *The Jews in Christian Art: An Illustrated History* [Zsidók a keresztény művészetben. Illusztrált történelem] (New York: Continuum, 1997).

biztosítani azoknak a diákoknak, akiket arra kérünk, hogy a régi mítoszok kortárs megjelenési formáit önállóan kutassák fel, mivel fennáll annak a veszélye, hogy nagyon veszélyes weboldallal találkoznak, amelyek megerősíthetik a régi sztereotípiákat.

Ugyanakkor az oktatáspolitikai és gyakorlati adja teret a tanároknak, hogy foglalkozhassanak az antiszemitizmus kortárs megnyilvánulásával az osztályteremben. A Német Parlament megbízásából készült egy tanulmány a németországi antiszemitizmusról, miszerint a holokausztoktatás akaratlanul is antiszemitizmust szít Németországban. A tanulmány arra figyelmeztet, hogy a zsidók áldozatként való egyoldalú bemutatása és a náci propaganda nem kellően körültekintő bemutatása sztereotípiákat közvetíthetnek.⁶ Hasonlóképpen, annak ellenére, hogy a holokausztoktatás

Világuralom

A zsidó összeesküvésről szóló mítosz csúcса az az elképzelés, miszerint a zsidók haszonvágtyól vezérelve azt tervezik, hogy uralmuk alá hajtsák a világot. A „Cion bölcseinek jegyzőkönyvei”, amely a mai napig őrzi népszerűségét a világ több tucat nyelvén megjelenő újabb és újabb kiadásai révén, e mítosz talán legvilágosabb és legismertebb példája. Manapság a közösségi médiában „A gójok [nem zsidók] tudják” mém (angolul: „The Goyim Know”) használatos az ilyen elgondolások terjesztésére; csakúgy, mint a gyíkembereket ábrázoló, az „illuminátusokkal” vagy az „Új Világ-renddel” kapcsolatos mémek és cikkek. Lásd még: <<https://www.adl.org/education/references/hate-symbols/the-goyim-knowshut-it-down>>.

a hivatalos iskolai tanterv kötelező része,⁷ Franciaország 2012 óta számos erőszakos antiszemita támadás helyszíne volt,⁸ míg egy 2015-ös felmérés szerint a franciák 59 százaléka gondolja úgy, hogy a zsidó közösség tagjai legalább részben felelősek az antiszemitizmusért.⁹

A holokausztról szóló oktatás lehetősége arra, hogy felhívjuk a diákok figyelmét a sztereotípiák és előítéletek veszélyeire, és szembesítsük őket az antiszemitizmus, az intolerancia és a rasszizmus lehetséges következményeivel. Az oktatás foglalkozhat nehéz erkölcsi

kérdésekkel és azzal, hogy milyen következményekkel járhat az egyes ember megkülönböztetéssel és üldöztetéssel szemben hozott döntése háborús környezetben. Ha a diákoknak bemutatjuk azt, hogy ezeket a sztereotípiákat a holokauszt során hogyan használták fel fegyverként hatmillió zsidó meggyilkolásához, az arra ösztönözheti a tanulókat, hogy ne maradjanak közömbösek és szólaljanak meg, amikor ma zsidók vagy mások diszkriminációjával szembesülnek.

A holokausztról szóló oktatás rendkívül fontos az emberi jogok

⁶ Lásd: Dan Flesher: „Does Education Fuel Anti-Semitism” [Erősíti az oktatás az antiszemitizmust?], Forward, 2012. február 17. Lásd még a Független Szakértői Csoport 2017-es jelentésének eredményeit a német Bundestag (Parlament) hivatalos sajtóközleményében foglaltak szerint: „Press Release”, Deutscher Bundestag, 2017. április 24., <https://www.bundestag.de/blob/503232/e551c26a4eb8bb46f2de1721a7f417e6/antisemitismusbericht_press_release-data.pdf>.

⁷ „Holocaust Education, Remembrance, and Research in France”, [Holokauszt oktatás, megemlékezés és kutatás Franciaországban] Nemzetközi Holokauszt Emlékezési Szövetség, <<https://2015.holocaustremembrance.com/member-countries/holocaust-education-remembrance-and-research-france>>.

⁸ A franciaországi erőszakos antiszemita incidensekkel kapcsolatos további információkért lásd: „2. Tájékoztató: Az antiszemita gyűlölet-bűncselekmények összefüggései Franciaországban” a Franciaországi testre szabási jelentés az ODIHR „Antiszemita gyűlöletbűncselekmények megértése és a zsidó közösségek biztonsági szükségleteinek kezelése: Gyakorlati útmutató” című kiadványának végrehajtásáról, EBESZ ODIHR, (2018. március 10.), 4-10. o., <<https://www.osce.org/odihr/399785?download=true>>.

⁹ „Perceptions et attentes de la lakosság juive: le rapport à l'autre et aux minorités [A zsidó lakosság percepciója és elvárásai: Másokhoz és a kisebbségekhez való viszony]”, IPSOS, 2016. január 31., <<https://www.ipsos.com/fr-fr/complement-perceptions-et-attentes-de-la-population-juive-le-rapport-lautre-et-aux-minorites>>.



Az állítólagos vérvádat ábrázoló antiszemita freskó a lengyelországi Sandomierz-i Szent Pál-templomban

általános támogatása és fenntartása összefüggésében. Például a holokauszt oktatása és tanulása:

- rámutat arra, hogy minden társadalom és a tagjai biztonságának és jogainak védelmére létrehozott intézmény törekszen, valamint megmutatja, hogy ezek az intézmények hogyan fordíthatók a társadalom egy része ellen;
- kiemeli az emberi viselkedés néhány olyan vetületét, ami minden társadalmat érint, mint például a bűnbakképzésre való hajlamot, valamint a félelem, a társaktól jövő nyomás, a kapzsiság és a harag szerepét a társadalmi és politikai viszonyokban;
- bemutatja az előítéletek, a diszkrimináció és az emberi mivolttól való megfosztás veszélyét;
- elmélyíti a szélsőséges ideológiák, a propaganda és a gyűlöletbeszéd hatalmáról szóló gondolkodást; és
- felhívja a figyelmet azokra a nemzetközi intézményekre és normákra, amelyeket a második világháború alatt elkövetett bűncselekményekre reagálva alakítottak ki.¹⁰

¹⁰ A holokausztoktatással kapcsolatos részletes tanulási célok a *Education about the Holocaust and preventing genocide: A policy guide [Holokauszt oktatás és a népirtás megelőzése]* (Paris: UNESCO, 2017), <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248071>> dokumentumban olvashatók.

Oktatási stratégiák az antiszemitizmust és a holokauszot is tárgyaló nehéz beszélgetések kezdeményezésére

Tevékenység

Szószedet

Magyarázzuk el az osztálynak, hogy minden órához szószedetet fogunk készíteni, amely segítségükre lesz az összetett témák vizsgálata során. Kezdjük négy kulcsfogalommal és ösztönözzük az osztályt saját szavak felvetésére a beszélgetés elkezdéséhez. Alább néhány példaszó és magyarázatuk:

- Tiszteletteljes: tisztelet érzése és mutatása;
- Figyelmes: valamire nagyon odafigyelő;
- Őszinte: csalástól és a hazugságtól mentes; igazmondó; és
- Perspektíva: egy adott hozzáállás valamihez vagy a fel fogás egy módja; egy nézőpont.

Részvételi szabályok

Hangsúlyozzuk, hogy mivel az órán nehéz témákról lesz szó, fontos, hogy mindenki véleményét meghallgassuk. Ahhoz, hogy ez megtörténhessen, olyan szabályokat kell felállítani, amelyek támogatják és védik a diákokat, amikor a beszélgetés során kényes kérdésekhez érkeznek.

Írjuk fel a táblára a „Részvételi szabályok” címet, és kérjük meg a diákokat a szabályok kidolgozására. Kérjük meg őket, hogy gondolják át, hogyan szeretnék, ha osztálytársaik meghallgatnák őket, és beszélnének velük. Kezdeként írunk fel néhány példát a táblára, majd kérjük meg a diákokat, hogy egészítsék ki a listát.

Célválaszok: a tanulói válaszok jó, ha tartalmazzák, vagy hasonlóak a következőkhöz:

- Legyél tisztelettudó és figyelmes hallgatóság;
- Beszélj tisztelettel;
- Minden résztvevőnek azonos ideje legyen a véleménye kifejtésére („mikrofonmegosztás” elve);
- Legyél őszinte és becsületes szándékok vezéreljenek;
- Engedd meg másoknak, hogy ragaszkodjanak nézőpontjukhoz, de azt is, hogy megváltoztassák őket; és
- Törekedj bizalmi légkör létrehozására, hogy tanulhasunk egymástól, ne akarj másokat kizárni.

A részvételi szabályok legyenek látható helyen kitéve a beszélgetés során.

FORRÁS: „Module One”, Generation Human Rights, <<http://www.generationhumanrights.org/module-one-lesson-1>>.

A tanárok kezdeményezzenek beszélgetést a sztereotípiák általános sémáiról, amelyek jó kiindulópontként szolgálnak majd bizonyos sztereotípiák, köztük az antiszemitizmus iránti figyelem felkeltéséhez. Ide tartozhat a sztereotípiák típusaira és sémáira vonatkozó példák bemutatása, hogy a tanulók megértsék a sztereotípiák negatív hatását,

és azt, hogy azok hogyan ösztönzik és teszik lehetővé komplex kérdések (gyakran vonzó) leegyszerűsített megközelítését, melyre tipikus példa a holokauszt esete.¹¹

Mi a teendő, ha...?

...egy diák megkérdezi: „Miért mindig a zsidókról beszél? Miért

nem beszélünk a ruandai népirtásról, a rabszolgaságról, a romák üldözéséről, a Gulágról stb.?”

A holokauszt nyújtotta oktatási lehetőséget az antiszemitizmusról szóló oktatásra úgy lehet a leghatékonyabban felhasználni, ha inkább proaktívan, mint reaktívan cselekszünk. Amikor a tanár az órán felveti a témát, vegye figyelembe a diákok érdeklődését, erősségeit és gyengeségeit, valamint egyéni háttérét. Ez növeli az óra hatékonyságát az antiszemitizmus veszélyeinek tudatosításában, és így a diákok nem fognak ellenállni, hogy feldolgozzák a zsidóság és a holokauszt témáját.

Magyarázzuk el a holokauszt jelentőségét annak a nemzetközi emberi jogokra gyakorolt hatását is megemlítve. Hangsúlyozzuk, hogy ez vezetett a *Népirtás Büntetékének Megelőzéséről és Megbüntetéséről Szóló Egyezmény* elfogadásához, amely az emberi jogokról és a népirtásról szóló nemzetközi jog sarokköve. Ez jó alkalom lehet az Egyezmény áttekintésére vagy megismerésére, valamint más népirtások, például

Figyelem! Legyen körültekintő a sztereotip képek használatával!

A tanároknak óvatosnak kell lenniük, ha úgy döntenek, hogy antiszemita képeket használnak a holokausztról való oktatás során, vagy akár azon kívül. Tisztában kell lenniük azzal, hogy az agy másképp dolgozza fel a képeket, mint a szavakat, és hogy a képek valószínűleg bevésődnek a diákok elméjébe, különösen, ha korábban nem látták azokat.

Képek használatakor körültekintően válasszuk meg a tananyagot, és kövessük az ajánlott módszertanokat, például a Teaching Tolerance projekt megközelítését, hogy a diákokkal megértsük, hogyan torzítják el a képek a valóságot.

Tudjon meg többet a Southern Poverty Law Center Teaching Tolerance (Toleranciára tanítás) projektjéről itt: <<https://www.splcenter.org/teaching-tolerance>> és itt: <<https://www.tolerance.org/>>.

¹¹ Forrás: *Oktatással az antiszemitizmus ellen. Útmutató szakpolitikai döntéshozóknak* (Varsó: EBESZ/ODIHR, 2018), 43. o., <<https://www.osce.org/odihr/383089>>.

a ruandai vagy a kambodzsai népirtás megvitatására.¹²

Előfordulhat például, hogy a diákoknak először látniuk kell, hogy egy számukra személyes jelentőségű témát, az identitásukat vagy származásukat (például népirtás, gyarmatosítás, rabszolgaság vagy diszkrimináció) az emlékek közvetítésére méltó témaként ismeri el az osztály, s csak ezután válnak nyitottá arra, hogy az antiszemitizmusra, mint külön figyelmet érdemlő jelenségre koncentráljanak. A tanárok számos különböző kiindulási pontot használhatnak a holokauszt bemutatására, és segíthetnek a diákoknak megérteni, hogyan működött az antiszemitizmus ezen időszak előtt és alatt. Például pedagógusként a következőket tehetjük:

- Adjunk teret a diákoknak, hogy az általuk személy szerint fontosnak tartott történelmi eseményekről beszélhessenek. Még ha ezek az események nem is kapcsolódnak a második világháborúhoz vagy a holokauszthoz, ez lehetőséget

Az elsődleges források egy esemény első kézből származó beszámolóit, és felhasználhatóak a holokauszt valóságának bemutatására. Az elsődleges források közé tartoznak a fényképek, interjúk és személyes történetek. Egy multikulturális osztályban hasznos lehet olyan történelmi dokumentumokat bemutatni, amelyek a tanulók családjának származási országával foglalkoznak. A náci Németország hatása meglehetősen messzire nyúlt, és az ellenállásról, valamint az embermentésről szóló történetek a pozitív értékek révén inspirálhatják a diákokat. Keressen ország szerint a Yad Vashem Világ Igazai adatbázisban szereplő, a legkülönbözőbb háttérű példaképek között: <<https://www.yadvashem.org/righteous.html>>.

ad számukra, hogy elfogadottnak érezzék magukat, és talán párhuzamot találjanak a náci zsidóellenes politika korai szakaszaival.

- Tekintsünk át néhány kulcsfontosságú kifejezést, hogy a diákok megértsék a fogalmi keretet, beleértve az olyan szavakat, mint a „bűnbak”, „sztereotípiák”, „előítélet” és „diszkrimináció”. Kérjük meg a diákokat, hogy kis csoportokban beszéljék meg ezeket, és fogalmazzák meg az egyes kifejezések definícióját, vagy készítsenek gondolattérképet. Ezután vizsgáljuk meg ezeket az ötleteket osztály szinten. Végül bátorítsuk őket, hogy mondjanak konkrét példákat a múltból és a jelenből,

amelyek segítenek szemléltetni ezeket a kifejezéseket. Az egész osztály értékelje, hogy a példák mennyire ragadják meg a kifejezések jelentését és tartalmát. Feltétlenül hozzunk be néhány példát a jelenkori antiszemitizmusra abban az esetben, ha a diákok maguktól nem említenek ilyeneket, például egy közelmúltbeli gyűlölet-bűncselekményt, amelyben a támadás zsidó tulajdonra vagy emberekre irányult.¹³

- Ha részt vettünk a holokauszt-ról szóló képzésen, fontoljuk meg, hogy óratervet dolgozzunk ki a nácik rasszista ideológiájának egyik pilléréről, például a nemzetiszocializmusról,

¹² Az Egyezmény teljes szövegét lásd: ENSZ Közgyűlés: *A Népiirtás Büntetvények Megelőzéséről és Megbüntetéséről Szóló Egyezmény*, 1948. december 9., ENSZ Szerződés Gyűjteménye, 78. rész, <<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crimeofgenocide.aspx>>

¹³ Az Ön országában vagy régiójában a közelmúltban elkövetett gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó példákért tekintse meg az EBESZ/DIEJH Gyűlölet-bűncselekmények bejelentésére létrehozott weboldalát: <<http://hatecrime.osce.org/>>.

Az elfogultság „egy személy vagy csoport melletti vagy elleni viszonyulást vagy előítéletet jelent, különösen olyat, amelyet igazságtalannak tartanak.”

Diszkrimináció: az „emberek különböző kategóriáival szembeni igazságtalan vagy előítéletes bánásmód”.

FORRÁS: *Concise Oxford English Dictionary*, Ninth Edition

Sztereotípiá: „egy bizonyos embercsoport túlságosan leegyszerűsített képe”.

Előítélet „egy csoporttal vagy a csoport egy tagjával kapcsolatos érzés, amely sztereotípián alapul.”

FORRÁS: *Oktatással az antiszemitizmus ellen. Útmutató szakpolitikai döntéshozóknak*, 41. o.

Bűnbak „olyan személy, akit mások vétkeivel vagy hibáival vádolnak, különösen akkor, ha ez hasznos.”

FORRÁS: *Oxford English Dictionary Online*

A háború előtti európai zsidó közösségekről szóló tananyagot a Yad Vashem által készített alábbi tanmenet tartalmazza: <<https://www.yadvashem.org/education/online-courses/prewar.html>>

Az Egyesült Királyság Holocaust Education Trust szervezete által létrehozott oktatási csomag, amely fényképeket is tartalmaz tanórákhoz, letölthető innen: <<https://www.tes.com/en-ie/teaching-resource/pre-war-jewish-life-6163128>>.

az eugenetikáról vagy a szociál-darwinizmusról. Ezt nem úgy kell megközelíteni, hogy az óra a zsidók áldozattá válásáról szól, hanem úgy, hogy megbeszéljük, hogyan szolgálhat egy rasszista ideológia politikai célokat. Ez segíteni fog abban, hogy a diákok fogékonyabbak legyenek a zsidó emberekkel való együttérzésre a holokauszt előtt, alatt és után tapasztalt antiszemitizmus miatt. Ne feledjük, hogy az elkövetőkre való összpontosítás elvonhatja a diákok figyelmét az áldozatokról és tapasztalataikról. Fontos, hogy bemutassuk az áldozatok emberi mivoltát áldozatközpontú megközelítésen keresztül.

...egy diák megkérdezi: „Miért nem tudják a zsidók túltenni magukat ezen, és továbblépni? Arra használják a holokausztot, hogy elrejtésük a valódi hatalmat, ami ma a kezükben van.”?

Azoknak, akik sohasem váltak áldozattá, nehéz lehet megérteni azt a hosszú távú hatást, amelyet a holokauszt gyakorol a zsidó családokra és közösségekre, demográfiai helyzetükre és kollektív pszichéjükre. A diákok számára a holokauszt időben nagyon távolinak tűnhet, de a zsidó embereknek ez ma is jelentős, élő emlékezet a túlélők családjában, gyermekeik

és unokáik számára. Hasznos lehet, ha utánanézzünk, milyen nagy volt a zsidó közösség az országunkban/ régióinkban és hogyan járult hozzá a társadalom életéhez a holokauszt előtt, hangsúlyt fektetve az emberi oldal bemutatására, hogy a diákok értékelni tudják, mit veszítünk el a zsidók megtizedelésével.

A DIEJH „A zsidókkal és a judaizmussal kapcsolatos ismeretek bővítése” című 1. oktatási segédlete kiegészítő forrást biztosít a tanároknak ahhoz, hogy a diákok jobban megértsék a világ zsidó közösségeit és sokszínűségüket. Érdemes megfontolni egy tárlatvezetéssel egybekötött látogatást a helyi zsidó múzeumban, ahol a zsidóság életét, mint a város történelmének szerves részét mutatják be, vagy elolvasni, meghallgatni vagy megnézni holokauszt túlélők beszámolóit.

A fenti állítás második része valószínűleg a zsidó emberekkel kapcsolatos sztereotípiákban gyökerezik (lásd a DIEJH „Antiszemita sztereotípiák és előítéletek kezelése” című 3. számú oktatási segédletét), és tovább elemezhető, hogy honnan származik az állítás. Érdekes lehet elmagyarázni, hogy a „nagy-hatalmú zsidó” egy olyan sztereotípiá volt, amelyet a náci propaganda aktívan terjesztett a zsidó emberek iránti ellenszenv szítása érdekében.

A zsidó ellenállásról szóló tananyag gyűjtemény letölthető az Echoes and Reflections weboldalról: <<http://echoes-andreflections.org/unit-6/>> és az Egyesült Királyság Holocaust Education Trust szervezetének weboldaláról: <<https://www.tes.com/en-ie/teaching-resource/jewish-resistance-during-the-holocaust-6329876>>.

Ha a második világháborús példák mellett az emberi jogok témájának kortárs vonatkozásaival is szeretne megismerkedni, tekintse meg a Teach Human Rights tananyagát: <<http://www.teachhumanrights.com/genocide.html>> és az RFK Human Rights' Defenders Curriculum anyagát: <<https://rfkhumanrights.org/work/teaching-human-rights>>.

A náci és a kortárs propagandáról szóló tananyagok a következő linkeken érhetőek el:

- Az Egyesült Államok Holokauszt Emlékmúzeuma: <<https://www.ushmm.org/educators/lesson-plans/redefining-how-we-teach-propaganda>>
- Mind over Media: <<https://propaganda.mediaeducationlab.com/teachers/>>
- Echoes and Reflections: <<http://echoesandreflections.org/unit-2-antisemitism/>>
- Berlini Film- és Televíziómúzeum: <<https://www.deutsche-kinemathek.de/en>>

Utólag visszatekintve ez a sztereotípiája egyértelműen téves volt.

...egy diák azt mondja: „A németek bizonyára hülyék voltak, hogy azt tették, amit Hitler mondott nekik!”?

Vizsgáljuk meg diákokkal a propaganda fogalmát:¹⁴

- Hogyan határozható meg?
- Hogyan működik?
- Miért érinti meg az embereket?
- Hogyan működik a propaganda a mai világban?
- Hogyan tudjuk felismerni és kritikával kezelni?
- Milyen hatással van a propaganda a mi társadalmunkra?

A náciak különösen ügyesek voltak az antiszemita és más típusú propaganda létrehozásában és terjesztésében. A *Der Stürmer* című újság 1923 és 1945 között jelent meg, mint a propagandagépezet központi eleme. Válasszunk néhány példát korabeli németországi vagy más országbeli újságokból, és elemezzük őket egyenként a diákokkal, ügyelve arra, hogy elkerüljük a sztereotípiák erősítését.

Mit mond az üzenet?

- Mi a célja?
- Milyen sztereotípiákat használ fel?



Der Stürmer pamflet az 1930-as évekből. Köszönetnyilvánítás: Az Egyesült Államok Holokauszt Emlékmúzeumának gyűjteménye, a Katz család ajándéka. A szöveg a következő: „Szóval Németországba jött! Így néztek ki mindannyian, mintha keletről érkeztek volna Németországba. Semmijük sem volt, egyáltalán semmijük. De ez hamar megváltozott. Mindenbe beleütötték a görbe orrukat; mindenhová befészkeltek magukat, és ehhez nem kellett hosszú idő, hamarosan ők voltak az uralkodók. Végül céljuk a zsidó világalalom megteremtése. Ezért feltétlenül szükséges, hogy minden német megismerje a zsidók valódi arcát, és megértse, mekkora veszélyt jelent még most is népünk számára ez a faj”.

¹⁴ További információkért lásd: „Media and Information Literacy: Curriculum for Teachers: Module 2: Understanding The News, Media And Information Ethics (Unit 1: Journalism And Society) [Média- és információs jártasság: Tanterv tanároknak: 2. modul: A hírek, a média és az információs etika megértése (1. fejezet: Újságírás és társadalom)]”, 77-80. o., (Párizs: UNESCO, 2011), <<http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/media-and-information-literacy-curriculum-for-teachers/>>

A *Facing History and Ourselves*: <<https://www.facing-history.org/topics/antisemitism-religious-intolerance>> részletes tananyagokat biztosít pedagógusoknak az antiszemitizmus kezeléséről az oktatáson keresztül. Egy rész külön foglalkozik a zsidó ellenállás különböző formáival a holokauszt idején, amely hasznos lehet annak bemutatására, hogy mennyire eltérőek voltak a zsidó tapasztalatok ebben az időszakban:

“Resistance during the Holocaust: An Exploration of the Jewish Partisans [Ellenállás a holokauszt idején: a zsidó partizánok bemutatása]”, Facing History, <<https://www.facinghistory.org/resource-library/resistance-during-holocaust>>.

„Music, Memory, and Resistance during the Holocaust [Zene, emlékezet és ellenállás a holokauszt idején]”, Facing History, <<https://www.facinghistory.org/music-memory-and-resistance-during-holocaust>>.

- Miért veszélyes ez a propaganda?
- Ma is találkozunk ilyen típusú üzenetekkel?
- Milyen csoportok vagy egyének terjesztenek ilyen üzeneteket, és milyen célból?

Sem az antiszemitizmust, sem a zsidók történelmét nem lehet a holokausztra redukálni. Amellett, hogy bemutatjuk a zsidó közösségek pezsgő életét Európa-szerte a nemzetiszocializmus térnyerése előtt, érdemes beszélni a zsidó

ellenállásról is. Ez segíthet ellensúlyozni azt a gondolatot, hogy a zsidó emberek hasznot húznak áldozati helyzetükből, és ezért nem „lépnek tovább”. Lehetséges, hogy a diákok nem gondoltak arra, hogy a zsidók emberi jogi vagy polgári aktivisták is lehetnek, akár a II. világháború alatt, akár napjainkban, ezért zsidó személyek vagy csoportok is szerepelhetnek a világ más országaiból származó emberi jogi aktivisták példái között.

Az ellenállás kérdése mellett a diákok azt is megvizsgálhatják, hogy az

emberek milyen különböző szerepeket játszanak az emberi jogokat veszélyeztető helyzetekben, például lehetnek vezetők, be nem avatkozók, áldozatok vagy elkövetők. Milyen dilemmákkal szembesültek a különböző szereplők, milyen választási lehetőségek álltak rendelkezésükre, és milyen megfontolások alapján döntöttek arról, hogy állást foglaljanak-e vagy sem?

Lásd az Egyesült Királyság Holocaust Education Trust „Dilemmas, Choices and Responses during the Holocaust [Dilemmák, választások és válaszok a holokauszt során]” című tananyagát: <<https://www.tes.com/member/HolocaustEducationalTrust>>. Egészítsük ki ezt azzal, hogy példákat hozunk fel azokra a dilemmákra, amelyeket az emberek akkor tapasztalnak, amikor előítéletekkel és megkülönböztetéssel szembesülnek, és ügyeljünk arra, hogy az intolerancia egyéb formái mellett antiszemitizmus eseteket is építsünk be.

Források és tananyagok, további olvasnivaló

A holokauszttal kapcsolatos elsődleges forrásanyagok megtalálhatók a Yad Vashem Világok Igaza adatbázisában, lásd:

<<http://db.yadvashem.org/righteous/search.html?language=en>>.

A videós tanúvallomások oktatásban való elsődleges forrásként való használatára vonatkozó tanácsokért lásd: Survivors and Witnesses [Túlélők és tanúk], Facing History,

<<https://www.facinghistory.org/survivors-and-witnesses>>.

A „Pre-war Jewish Life [Zsidó élet a háború előtt]” témához készült tananyag-gyűjtemény letölthető innen:

<<https://www.tes.com/en-ie/teaching-resource/pre-war-jewish-life-6163128>>.

A *Virtual Shtetl* online weboldal a kelet- és közép-európai zsidó közösségek történetét, a zsidó társadalmi életet, a vallást, a hagyományokat, az oktatást, a gazdaságot és a kultúrát dokumentálja, több mint 1900 városról és faluról szóló információval, amelyek a mai Lengyelország, Litvánia, Fehéroroszország, Ukrajna, Lettország, Észtország, Oroszország és Moldova területén voltak:

<www.shtetl.org.pl>

A lengyel fővárosról szóló online multimédiás kalauz a zsidó lakosok történelmén keresztül:

<<http://warsze.polin.pl/en/>>

A holokausztra vonatkozó „Dilemmas, Choices and Responses [Dilemmák, választások és válaszok]” című oktatási forrásgyűjteményt lásd:

<<https://www.tes.com/en-ie/teaching-resource/dilemmas-choices-and-responses-to-the-holocaust-6164874>>.

A zsidó ellenállásról szóló forrásgyűjteményért lásd:

- „Jewish Resistance [Zsidó ellenállás]”, Echoes and Reflections, <<http://echoesandreflections.org/unit-6/>>.
- „Jewish Resistance during the Holocaust [Zsidó ellenállás a holokauszt idején]”, TES, <<https://www.tes.com/en-ie/teaching-resource/jewish-resistance-during-the-holocaust-6329876>>.

A náci és a kortárs propagandáról szóló oktatóanyagok a következő linkeken érhetőek el:

- „Redefining how we teach propaganda [A propaganda tanításának újra-definiálása]”, Az Egyesült Államok Holokauszt Emlékmúzeuma, <<https://www.ushmm.org/educators/lesson-plans/redefining-how-we-teach-propaganda>>.
- „Why Propaganda Education Matters [Miért fontos a propagandáról szóló oktatás]”, Mind Over Media, <<https://propaganda.mediaeducationlab.com/teachers/>>.
- „Antisemitism [Antiszemitizmus]”, Echoes and Reflections, <<http://echoesandreflections.org/unit-2-antisemitism/>>.

Források az emberi jogok jelenkori relevanciájáról szóló oktatáshoz:

- To Repair the World: Becoming a Human Rights Defender [A világ megjavítása: Az emberi jogok védelmezőjévé válni], AFT Human Rights Resources, <http://www.teachhumanrights.com/genocide.html>.
- A Robert F. Kennedy Emberi Jogi Szervezet tájékoztatást ad az emberi jogokról és munkájáról itt: <https://rfkhumanrights.org/work/>.
- „A World Made New: Human Rights After the Holocaust [Egy új világ: emberi jogok a holokauszt után]”, Facing History, <https://www.facinghistory.org/universal-declaration-human-rights/world-made-new-human-rights-after-holocaust>.

A holokauszt során tanúsított emberi viselkedés oktatásával kapcsolatos további tanácsokért lásd: „Holocaust and Human Behaviour [A holokauszt és az emberi viselkedés]”, Facing History, <https://www.facinghistory.org/holocaust-and-human-behavior>.

